

TUDOMÁNY, MŰVÉSZET, HIT

Május 31-én a budakeszi temetőben kísérték végső útjára a gyászolók Hámori József akadémikust, neurológust, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnökét, tudományos tanácsadó testületünk tagját. A temetés előtt Farkasréten búcsúztatták a Magyar Tudományos Akadémia volt alelnökét a tisztelők, pályatársak, tanítványok, a tudomány és a közélet rangos képviselői. E szertartáson hangzott el Freund Tamásnak, az MTA elnökének gyászbeszéde, melyet teljes terjedelmében teszünk közzé.

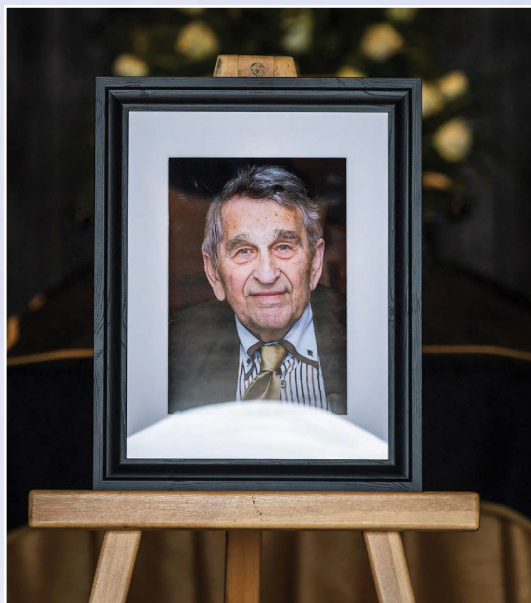
Azt hiszem, valamennyien fel tudjuk idézni gyermekkorunk egy-egy élményét, egy tanáregyeniséget vagy egy könyvet, amely meghatározta pályaválasztásunkat. Az enyémet jelentős mértékben egy könyv határozta meg: egy a gimnázium 3. osztálya számára írt biológia-tankönyv, amely szinte kizárólag az agyról szólt, és amelynek szerzője Hámori József volt. Az idegsejtek csodálatos világának izgalmas bemutatásával egy életre elkötelezett az agykutatás mellett. Álomszerű volt a folytatás, hiszen három év múlva abban a Szentágotthai-féle Anatómiai Intézetben találtam magam tudományos diákkörösként, ahol az elektronmikroszkópos laboratóriumot Hámori József vezette.

Szerencsés ember volt. Olyan családba született, amelyben a tudomány, a művészet és a hit a mindennapok részét képezte. Az orvos apa és bölcsész édesanya életre szóló szellemi utra-valóval látta el nyolc gyermekét. Hámori József pedig jól sáfárkodott a családtól kapott értékekkel. A szülői ház, az otthonról kapott alapok fontosságát több vele készült interjúban is hangsúlyozta, kiváltképp a magyar nyelv és irodalom, a történelem és a zene szeretetének kapcsán, amit édesanyja adott át neki.

Szerencséje később sem hagyta cserben, hiszen 1958-ban immár diplomás biológusként a magyar idegtudomány egyik legendás iskolájába,

a Szentágotthai János vezette Anatómiai Intézetbe került a Pécsi Orvostudományi Egyetemen. Olyan közösségbe, ahol – a szülői házhoz hasonlóan – a tudomány, a művészet és a hit alkotott hatalmas szellemi energiákat felszabadító hármas egységet.

Hámori József ravatala a farkasréti temetőben

Rengeteg verset, memoritert tudott – utóbbiakat latinul is –, amelyeket gyakran fel is használt előadásaiban, írásaiban. Nemegyszer hallatszott dolgozószobájából énekszó már kora reggel, amikor csak úgy, a maga öröme dalolt sajátságos, nem igazán képzett, de mindenképp határozott, erőteljes hangján. A lakásán rendezett vacsorákon pedig rendszeresen szórakoztatta vendégeit kitűnő zongorajátékával.

Az agykutatás eredményei ma már fényesen igazolják, hogy a művészetek által gazdagított érzelmvilág hatékonyabbá teszi a tanulást, tartósabbá és egyedibbé az elraktározott emléknymokat, fokozva a kreativitást nem csupán a művészetek, hanem a tudomány területén is. Hámori professzor élete és életműve mindennek ékes bizonyítéka – igazi reneszánsz személyiség volt. Tudomány és művészet az emberi kultúra két egymást kiegészítő, egymást folytonosan stimuláló és provokáló egysége. Babits Mihály szavaival:

*„Tudományt és művészetet nem lehet egyszerre definiálni, mert nagy dolgok: nincs definíció, mely őket ki-merítené. Íme azonban egyik oldaluk: ők a világról való Tudatunk legkincse-
sebb gyűjtőkamarái: a művészet az ér-
zetek és érzések, a tudomány a belő-
lük leülepedett fogalmak drága gyűj-
teménye. Az élet friss szőlőjéből pom-
pás bort sajtolunk és hasznos ecetet:
azokat hordjuk e végérhetetlen, ho-
mályos pincékbe.”*

Hámori József azon ritka egyéniségek közé tartozott, akik az érzeteink és érzéseink „sző-
lejenek” műveléséhez és az abból
sajtol bor készítéséhez is kiválóan
értettek.

A Magyar Örökség Díjbizottsága el-
nökeként döntései a kollektív bölcses-
ség jegyében születtek. A díjadtadó
ünnepségek elnöki megnyitóját hall-
gatva egy a magyar történelmet,
zenét, irodalmat és általában a ma-
gyarság sorskérdéseit kitűnően ismerő

és annak történéseire érzékenyen reagáló ember alakja rajzolódott ki előttünk.

A tudományhoz való viszonya is a reneszánszban gyökerező, a jót, a szépet és a hasznosat egységben szemlélő viszony volt. A mai tudománypolitikának üzen egy régebben elhangzott mondata:

„A tudományos kutatás nem egyszerűen *tudásipar*, hanem az emberi kultúra integráns része, alkotóeleme, amelyben a kutató sikere és sikerélménye közvetlenül fordítható át társadalmi sikerre.”

Hámori József kutatóként is úgy tartotta, hogy az emberi agy a természetes evolúció általi Teremtés egyik legszebb és legtitokzatosabb műve, legkomplexebb terméke. Saját kutatásai a gerincesek központi idegrendszere, elsősorban a kisagy és a látórendszer szinaptikus szerveződésének felderítését célozták. Pályája során több mint 200 tudományos közleményt, több könyvet és könyvfejezetet írt. Eredményei jelentősek a fejlődő és érett látóközpontok, valamint a kisagyszinaptológiája és morfológiai plaszticitásának vizsgálata terén. Elsőként sikerült leírnia a felnőtt állapotok agykéreg alatti központjában és a kisagykéregben az indukálható

plaszticitás jelenségét, valamint az információ feldolgozásában kiemelt szerepet játszó komplex szinapszisok szerkezetét. Fontos szerepet tulajdonított az agyféltekék munkamegosztásának, és nemegyszer felhívta rá a figyelmet, hogy az oktatásnak támogatnia kellene a fejlődő agy e lehetőségeinek minél teljesebb kihasználását.

Mindenképpen említést érdemelnek tudós barátjával, a néhai Roska Tamás akadémiussal elért úttörő eredmények: egy új, a látást szimuláló, analóg elven működő modellt dolgoztak ki a különböző információs technológiák, új számítógépes megoldások és a neurobiológiai-biotechnológiai ismeretek összekapcsolása révén, amiért Széchenyi-díjban részesültek.

Miközben szinapszisok és molekulák eloszlását vizsgálta, az idegsejtek nyúlványainak kapcsolatait kutatta, és agyterületek működését tárta fel, mindig nyitott volt a tágabb perspektívára is: a kutatásaiból kiindulva éppúgy elmélkedett a muzsika befogadásáról, mint a nyelv és a gondolkodás kapcsolatáról vagy éppen a játék örömről.

Nem lehet eleget hangsúlyozni a minőségi, közérthető, szigorúan a tényekre épülő tudományos ismeretterjesztés fontosságát, amelyet

Hámori József – nem csak a TIT elnökeként – egész munkássága során fontosnak tartott. Közleményeivel és előadásaival tevélegesen is bizonyította a természettudományos ismeretek magas szintű közkinccsé tételének a nemzet szellemi felemelkedésében játszott vitathatatlan szerepét. Csak néhány munkáját említem meg példaként, melyek az idegtudomány népszerűsítését, a különböző műveltségi területek, a tudomány és a művészet közötti szellemi kapcsolat megteremtését és erősítését szolgálták: *A tudomány szépsége; Agy és tudat; Agy – Hit – Számítógép; Agy és nyelv; Az anyanyelv szerepe a magyarság jövőjében; Az emberi agy és a játék; Hit és természettudomány; Agy és zene* – és a sort még hosszán folytathatnánk.

Kitűnő előadó volt, és élvezte is a szereplést. A legtöbb felkérésre igent mondott, lett légyen szó tévéfelvételtől, kerekasztal-beszélgetéstől vagy ismeretterjesztő előadástól. Különösen szívén viselte a művészeti tárgyak általános iskolai oktatását, de az agyi aszimmetriával, a két agyfélteke munkamegosztásával, a kreativitással és az emberi elme egyéb rejtelseivel kapcsolatos témákban is élvezetes, sokak számára emlékezetes előadásokat tartott. Előadói képességeit az oktatásban is kamatoztatta, korábban Pécsen, az utóbbi 15–20 évben a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karán. Szerette a hallgatókat, és előadásai során gyakran lepte meg őket olyan kérdésekkel, kérésekkel, mint hogy soroljanak fel magyar Nobel-díjasokat, mondjanak el legalább egy strófát *A walesi bárdokból*, énekeljék el a *Felszállott a pávát*, dúdolják el az *Örömdát* a IX. szimfóniából, vagy sorolják fel néhány Rejtő-regény címét.

A pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Állattani Tanszékének vezetőjeként kiemelkedő szerepet játszott a biológiaoktatás egyetemi szintűre emelésében, közreműködött több jegyzet, tankönyv elkészítésében. Idegtudományi tárgyú PhD-kursusaira a világ minden részéből érkeztek előadók, és az ország számos felsőoktatási intézményéből jöttek hallgatók. 1992 és 1994 között a Janus Pannonius Tudományegyetem rektoraként és a Magyar Rektori Konferencia elnökeként is eredményesen tevékenykedett a felsőoktatás reformjában.

Freund Tamás, az MTA elnöke búcsúztatja Hámori Józsefet

(MÓNUS MÁRTON FELVÉTELEI, FORRÁS: MTA.HU)

A kreatív ember egyik leglényege-
sebb személyiségjegyének a kíváncsisá-
got tartotta. Közéleti szereplőként is
főként a világ és a másik ember iránti
nyitottság jellemezte. „Agyakat” – vá-
laszolta egyszer arra a kérdésre, hogy
mit keres egy agykutató a kulturális
minisztériumban. A szellemet, az alko-
tórót vitte magával, és próbálta magá-
hoz vonzani akkor is, amikor a napi
politika embert próbáló színterein tette
a dolgát. Ebben az időszakban sem tu-
dott megválni tudományos felfedező
munkájától. Hetente kétszer bement a
laborjába, és folytatta kutatásait, mi-
közben járta az országot, és programo-
kat indított, hogy a művelődési házak
megmentésével a magyar vidéken is le-
gyen otthona és tere a kultúrának.

Hámori József céltudatos volt, de te-
vékenysége soha nem volt öncélú.
Egyszer azt mondta, hogy „magyar
az, aki sorsközösséget vállal a ma-
gyarsággal, és életművével, tevékeny-
ségével annak hasznára van”. Ezt az
elvet képviselte agykutatóként, egye-
temi tanárként, miniszterként, aka-
démiai vezetőként egyaránt.

Mindig mélységesen hitt abban, amit
csinált, és meg volt győződve ar-
ról, hogy a tudomány nem ateista, mi-
ként arról is, hogy morális értékrend
nélkül nem művelhető. Egyszerre volt
természettudományos gondolkodó és
hívó ember, aki e két megközelítést har-
monikus egységgé alakította. Ebben kö-
zös atyai mesterünk, Szentágothai János
meggyőző érvelése is segítette, aki így írt
a hit és tudomány összeegyeztethető-
ségéről: „A tudomány alapkérdése:
Mi van, és ami van, annak mi az
oka? A vallásoké: Mi értelme a világ-
egyetemnek, és mi az értelme ebben az
emberi tudatnak (...) Mi az értelme az
én saját létemnek?” „...ezeket a kérdése-
ket a tudomány nemhogy megvála-
szolni, de feltenni sem tudja.” – írja
Szentágothai egy másik cikkében.

Amikor valaki örökre eltávozik kö-
zülünk, mi, e Földön tovább élők óha-
talanul egyfajta számvetést végzünk.
Mit tett életében, mit hagy maga
után az, akit szerettünk és tiszteltünk.
Hámori József életművének jelentősé-
gét az a hatalmas hiányérzet jelzi, ame-
lyet most halála miatt átélünk. Egy a
klasszikus és örök humán értékeket, a
modern természettudományos tu-
dást és az istenhitet egy személyben
megtestesítő embertől búcsúzunk.

**Hámori József a Természet Világa folyóirat Természet–Tudomány Diákpályázat
díjátadóján az MTA székházában, 2019**
(MÉSZÁROS ILDIKÓ FELVÉTELE)

Ő hitt abban, hogy halálunk után át-
lépünk az életből a létbe, ahová Terem-
tő-eredetű lelkünk meghívást kapott.
Az élet térben és időben zajlik, vala-
mennyen feltartóztatathatatlanság roha-
nunk a nekiünk szabott idő beteljesedé-
se, utunk vége felé. A létezés azonban
anyagtól, időtől független, hiszen ezek
a dimenziók talán egy ősrobbanással je-
lentek meg az Örök Létező, a Teremtő
akaratából, aki saját képére és hasonla-
tosságára – azaz benne gyökerező lé-
lekkel megáldva – az embert is meg-
teremtette. Így nyugodtan hihetjük
mi is, hogy Hámori József, kedves
tudóstársunk már az öröklét állapo-
tában van. Ott vár bennünket,
ahol a tökéletes tudás, szépség és
szeretet lakozik, amit általa már itt a

Földön is fel-felillantott számunkra
a Teremtő. Emléke, sziporkázó in-
tellectusa tovább él nemcsak család-
jának, hanem mindazoknak a bel-
ső világában, akiknek megadatott,
hogy ismerhették.

Ahogy József Attila írja:

„Por és Istenpor vagyunk.

Visszahullván

A por a porral elkeveredik,

Visszahullván

Igy keveredik el Istennel a lélek.”

Tisztelt Hámori Professzor Úr, ked-
ves Jóska, azzal a megnyugvással bo-
csátunk utolsó utadra, hogy bár fizikai
tested visszahull, és porral keveredik,
lelked már együtt van az öröklétben a
Teremtővel. Nyugodj békében!

FREUND TAMÁS